

розробка брендингової концепції розвитку регіону. Це можливо завдяки відкритості, підзвітності, відповідальності регіональної влади в умовах децентралізації, що своєю чергою стане підґрунтям соціально-економічного розвитку регіону.

Література

1. Варналій З. С., Білик Р. Р. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України : монографія. Чернівці : Технодрук, 2018. 454 с.

2. Стало відомо, коли Україна отримає ще два транші від МВФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/8/644120/> (дата звернення – 08.01.2019).

3. Нікитенко Д. В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.

4. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. К. : НІСД, 2014. 468 с.

5. Місцеві бюджети: експерти підбили перші підсумки 2017 року. Прес-центр ініціативи «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/8053> (дата звернення: 20.08.2018).

6. Капітальні інвестиції за регіонами за 2010–2017 роки. Регіональна статистика. Економічна статистика. Економічна діяльність. Капітальні інвестиції. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2018).

ЗАГРОЗА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ЗМІСТ ПОНЯТТЯ

Г.В. Козаченко, *доктор економічних наук, професор*
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Сьогодні в економічній безпекології мікрорівня визначенням змісту поняття "загроза" властиві загальний характер, розпливчатість формулювання і відсутність критеріїв розпізнавання.

Загрозу діяльності підприємства становлять ті процеси та явища, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, поведінка суб'єктів зовнішнього середовища, що можуть за наявності деяких умов негативно вплинути на підприємство. Їхній негативний вплив виявляється у неминучому виникненні в діяльності підприємства змін негативного характеру, до яких належать:

погіршення ринкової позиції підприємства через зменшення обсягів реалізації продукції, яке може бути зумовлений витісненням підприємства

конкурентами, зменшення поставок сировини та матеріалів постачальниками та ін. причинами;

зменшення прибутку підприємства через збільшення витрат на виробництво та реалізацію продукцію або зменшення обсягів реалізації продукції;

зменшення якості продукції (робіт або послуг);

відтік з різних причин з підприємства кваліфікованих кадрів;

погіршення умов підприємницької діяльності, які створює держава (наприклад, підвищення ставки податку на прибуток або уведення нових податків).

Умови, за наявності яких процеси та явища у зовнішньому та внутрішньому середовищі, функціонування сторонніх стосовно підприємства об'єктів, дії суб'єктів можуть негативно вплинути на діяльність підприємства, зводяться до такого:

підприємство не може протистояти таким змінам (наприклад, через відсутність ресурсів або часу, неякісний менеджмент);

підприємство не в змозі протистояти таким змінам через їхній характер та обов'язковість настання (наприклад, зміни в податковій політиці держави або зміни, викликані дією ринкових механізмів).

У зовнішньому середовищі діють суб'єкти, що прямо або опосередковано взаємодіють з підприємством, а тому впливають на його діяльність. Іноді такий вплив є позитивним, тобто викликає зміни позитивного характеру. Якщо такі зміни мають негативний характер, то поведінка суб'єктів зовнішнього середовища становить загрозу діяльності підприємства.

За відношенням до діяльності підприємства процеси та явища у його зовнішньому та внутрішньому середовищі є індиферентними (нейтральними), тобто не переслідують безпосередню мету викликати зміни негативного характеру в діяльності підприємства. Такі процеси та явища виникають з причин, що часто ніяким чином не пов'язані з діяльністю не лише конкретного підприємства, а й переважної більшості з них.

Так само і дії суб'єктів зовнішнього середовища підприємства за рідкісним винятком не передбачають нанесення йому шкоди. Дії суб'єктів зовнішнього середовища спрямовані на задоволення власних інтересів.

Умови, за яких певні процеси або явища, індиферентні за своєю природою, можуть негативно вплинути на діяльність підприємства, слід розуміти як комбінації чинників суб'єктивного та об'єктивного характеру. У цих комбінаціях чинників вплив одного чинника може посилювати (або гальмувати) або ініціювати вплив інших чинників.

Умови, що складаються в діяльності підприємства, за яких

активізуються та можуть реалізовуватися загрози, можуть складатися закономірно або мати штучний характер:

умови, що складаються закономірно, є результатом об'єктивних процесів, що відбуваються у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства, тобто результатом дії об'єктивних економічних законів або цілком очікуваних наслідків спроб їх порушення вольового характеру;

умови, що мають штучний характер, складаються під впливом регулятивної політики держави або міждержавних утворень, збереження еколого-економічної рівноваги, соціалізації та гуманізації управління, сприйняття працівників за сучасними моделями (людина економічна, людина соціальна тощо), захисту інтересів учасників різноманітних ринків.

Процеси та явища у зовнішньому середовищі діяльності підприємства, що є індиферентними (нейтральними) за своєю природою, але можуть за певних умов становити загрозу діяльності підприємства, мають різноманітне походження:

зумовлені переважною мірою дією ринкових механізмів, тобто не можуть контролюватися (ані державою, ані підприємством). Прикладами дії ринкових механізмів є зміна курсу гривні до іноземних валют, інфляція, виникнення дефіциту ресурсів деяких видів, глобалізаційні процеси та ін.;

відбуваються природним шляхом, тобто є неконтрольованими або слабкоконтрольованими. На такі процеси підприємство вплинути не може. Певні засоби корегування таких процесів є лише в держави, а іноді – в регіональних органів управління.

До суб'єктів зовнішнього середовища діяльності підприємства, чії дії можуть викликати зміни негативного характеру (тобто становлять загрозу діяльності підприємства) належать споживачі, постачальники, конкуренти, суб'єкти ринкової інфраструктури (банки, біржі, страхові компанії тощо), держава, конкуренти

Переважною мірою дії суб'єктів зовнішнього середовища діяльності підприємства зовсім не спрямовані на нанесення йому шкоди, тобто не переслідують мету викликати в діяльності підприємства зміни негативного характеру.

Суб'єкти зовнішнього середовища діяльності підприємства діють винятково з метою задоволення власних інтересів, хоча іноді і усвідомлюють, що інші підприємства можуть понести економічні втрати.

Незбіг інтересів підприємства з інтересами суб'єктів його зовнішнього середовища є суттєвою загрозою діяльності підприємства. Якщо інтереси підприємства не збігаються з інтересами суб'єктів його зовнішнього середовища, то в діяльності підприємства неминуче виникнуть зміни негативного характеру.

Процеси та явища у внутрішньому середовищі діяльності підприємства, що можуть за певних умов становити загрозу діяльності підприємства, зумовлені прийнятими управлінськими рішеннями або діями персоналу. Переважною мірою ці процеси та явища, що можуть за певних умов становити загрозу діяльності підприємства, практично повною мірою можуть контролюватися підприємством.

Управлінські рішення, прийняті на підприємстві, можуть:

бути помилковими через брак якісної інформації або низьку кваліфікацію керівників підприємства;

неякісно реалізовані через "пориви" комунікацій на підприємстві (прийняті керівництвом рішення не доведені або несвоєчасно доведені до виконавців або прийняті рішення на вищому рівні не трансформовані у конкретні завдання структурних підрозділів підприємства та посадових осіб;

бути невиконуваними через невідповідність кваліфікації працівників підприємства їхній складності та встановленим термінам виконання або відсутність відповідного ресурсного забезпечення.

У внутрішньому середовищі діяльності підприємства загрози виникають і через дії персоналу, які можуть бути:

навмисними (наприклад, свідомо передача стороннім особам комерційної таємниці підприємства);

ненавмисними (наприклад, допущені помилки та прорахунки, невірне оцінювання ситуації через низьку кваліфікацію працівників або вияв особистісних якостей працівників (та ж сама передача стороннім особам комерційної таємниці підприємства може статися через намагання працівника підприємства продемонструвати свою обізнаність у справах підприємства).

Умови у внутрішньому середовищі діяльності підприємства, що сприяють актуалізації загроз, можуть бути неконтрольованими, але ця неконтрольованість переважно має штучний характер і є наслідком неефективного менеджменту, через який керівництво підприємства погано знає стан підсистем підприємства, порушення та негативні процеси, що відбуваються в його діяльності, не звертає увагу на можливі наслідки цих порушень. До таких процесів, що можуть сприяти реалізації загроз, якщо на них не звертати уваги, належать:

руйнування виробничої бази підприємства;

застарівання (персоналу, обладнання, технологій, продукції, що випускається);

втрата керованості підприємства через дезорганізацію діяльності та управління ним.

Якщо такі процеси не контролювати і не ліквідувати, вони

насправді спроможні виступити передумовами реалізації загроз діяльності підприємства.

Умови, що складаються у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства, не є незмінними, вони постійно змінюються. Особливо швидко змінюються умови у зовнішньому середовищі діяльності підприємства. Останнім часом швидкість його зміни постійно збільшується, тому головними характеристиками зовнішнього середовища діяльності підприємства є невизначеність та швидка мінливість.

Ситуація з комбінацією чинників, яка сприяє перетворенню первинно індивідуальних процесів або явищ у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства на загрози, ускладнюється множинністю таких комбінацій. Якщо б йшлося про одну комбінацію чинників, то її достатньо легко можна виявити, стежити за її поведінкою, вивчити її структуру тощо. Але у кожний конкретний момент часу таких комбінацій чинників може бути невизначено багато, причому, один і той же чинник може входити до кількох сукупностей.

Якщо зазначені умови не склалися, то процеси або явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства ніяким чином не стосуються його діяльності, залишаються індивідуальними. Тоді діяльність підприємства є квазібезпечною (тобто якби безпечною), тобто діяльність відбувається за відсутності загроз. У такому випадку йдеться про наявність потенційної загрози.

Абсолютно безпечною діяльність підприємства бути не може, оскільки діяльність підприємства з будь-яким видом діяльності потенційно небезпечна, оскільки здійснюється у середовищі, в якому відбуваються численні процеси, спостерігаються різноманітні явища, які у будь-який момент часу можуть перетворитися на загрози. Причому, передбачити цей момент часу дуже складно.

Якщо ж відповідні умови склалися, то процеси або явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі діяльності підприємства втрачають індивідуальний характер і перетворюються на загрозу.

Якщо в діяльності підприємства наявні певні умови, за яких процеси та явища, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі діяльності підприємства, дії сторонніх стосовно підприємства суб'єктів негативно вплинули на діяльність підприємства, то загроза реалізувалася.

Реалізація загрози виявляється у появі змін негативного характеру в діяльності підприємства, а також у стані об'єктів захисту.

Зміни негативного характеру в діяльності підприємства є наслідками реалізації загроз (реалізація загрози може бути повною або частковою).

Отже, здебільшого загроза носить прихований характер і може перетворитися на реальну загрозу, якщо:

реально існують процеси та явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства, які за певних умов можуть спричинити зміни негативного характеру в його діяльності;

можуть скластися умови, за яких процеси та явища у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства можуть спричинити зміни негативного характеру в його діяльності;

в підприємства немає дієвих способів захисту від змін негативного характеру, що можуть спричинити зміни негативного характеру в його діяльності, підприємство з якихось причин не використовує такі способи (наприклад, через відсутність кваліфікованих фахівців з економічної безпеки, відсутність необхідних ресурсів або через зневажливе ставлення керівництва або власників підприємства до забезпечення його економічної безпеки) або вибрані способи захисту є неефективними через невідповідність масштабу реалізації загрози, її наслідкам або невірне застосування.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ: ПРИНЦИПОВІ ЗАСАДИ

С.В. Онищенко, *доктор економічних наук, доцент*
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, м. Полтава

Сучасний теоретичний базис економічних досліджень містить багато методів та способів наукових досліджень. Недосконалість та невідпрацьованість державних методичних рекомендацій щодо дослідження розвитку регіональної економіки та рівня економічної безпеки в сучасних умовах значно ускладнює процес підготовки обґрунтованих управлінських рішень із регулювання соціально-економічного розвитку регіону. Виклики сьогодення породжують нові наукові проблеми, активізують методологічні вдосконалення, формують нові парадигми дослідження економічних процесів і особливо на рівні регіону. У чисельному ряду напрямів дослідження виділяється економічна безпека регіону. Ця проблема відповідає теоретико-методологічній і понятійно-термінологічній концепції регулювання розвитку економічних систем.

Науково обґрунтована методологія дослідження економіки регіону ще до кінця не розроблена, хоча саме на територіальному рівні неефективність соціально-економічної політики в найбільшій мірі призводить до кризових ситуацій [1]. Таким чином, теоретико-методологічні аспекти забезпечення економічної безпеки регіону є актуальними в науковому просторі.